

שיעור 2

שדות

קבוצות מספרים וסימוליהן

$\mathbb{N} = \{0, 1, 2, 3, \dots\}$	המספרים הטבעיים
$\mathbb{Z} = \{\dots, -2, -1, 0, 1, 2, 3, \dots\}$	המספרים השלמים
$\mathbb{Q} = \{\frac{m}{n} \mid m, n \in \mathbb{Z}, n \neq 0\}$	המספרים הרציונלים
\mathbb{R}	המספרים הממשיים

מספרים מרוכבים

2.1 הגדרה: (מספר מרוכב)

מספר מרוכב הינו זוג (a, b) של מספרים ממשיים. נסמן ב- \mathbb{C} את קבוצת המספרים המרוכבים:

$$\mathbb{C} = \mathbb{R} \times \mathbb{R} = \mathbb{R}^2 = \{ \text{זוגות סדורים של מספרים ממשיים} \}$$

נגדיר פעולות חיבור וכפל על הקבוצה \mathbb{C} .

חיבור:

$$(a_1, b_1) + (a_2, b_2) = (a_1 + a_2, b_1 + b_2)$$

כפל:

$$(a_1, b_1) \cdot (a_2, b_2) = (a_1 a_2 - b_1 b_2, a_1 b_2 + a_2 b_1)$$

שימו לב, כי שני מספרים מרוכבים $z_1 = (a_1, b_1)$ ו- $z_2 = (a_2, b_2)$ הם שווים אם $a_1 = a_2$ ו- $b_1 = b_2$. יהיו a_1 ו- a_2 מספרים ממשיים. אז

$$(a_1, 0) + (a_2, 0) = (a_1 + a_2, 0), \quad (a_1, 0) \cdot (a_2, 0) = (a_1 a_2, 0).$$

ז"א שההתאמה $a \mapsto (a, 0)$ שומרת על פעולות החיבור והכפל. כמו כן לכל מספר מרוכב z מתקיים

$$z = z + (0, 0)$$

-1

2.2 הגדרה: i המספר המרוכב $(0, 1)$ יסומן באות i .

התכונה מיוחדת של המספר i היא

$$i^2 = i \cdot i = (0, 1) \cdot (0, 1) = (0 \cdot 0 - 1 \cdot 1, 0 \cdot 1 + 1 \cdot 0) = (-1, 0) = -1.$$

כפי שנהוג עבור מספרים ממשיים גם כאן המוסכמה היא שפעולת הכפל קודמת לחיבור, ולכן ניתן להשמיט סוגריים לפעמים. למשל

$$z_1 + z_2 \cdot z_3 := z_1 + (z_2 \cdot z_3) .$$

חישוב קצר עבור $a, b \in \mathbb{R}$ מראה ש-

$$a + b \cdot i = (a, 0) + (b, 0) \cdot (0, 1) = (a, 0) + (b \cdot 0 - 0 \cdot 1, b \cdot 1 + 0 \cdot 0) = (a, 0) + (0, b) = (a, b) .$$

לכן נהוג לכתוב מספר מרוכב $z = (a, b) \in \mathbb{C}$ בצורה $z = a + bi$. בסימון זה פעולות החשבון הן

$$(a_1 + b_1 i) + (a_2 + b_2 i) = (a_1 + a_2) + (b_1 + b_2) i ,$$

$$(a_1 + b_1 i) \cdot (a_2 + b_2 i) = (a_1 a_2 - b_1 b_2) + (a_1 b_2 + a_2 b_1) i .$$

עבור $a_1, b_1, a_2, b_2 \in \mathbb{R}$.

2.3 הגדרה: (ההופכי החיבורי המספר הנגדי)

יהי $z = a + ib$ מספר מרוכב. המספר הנגדי של z הוא המספר המרוכב היחיד w כך ש-

$$z + w = 0 .$$

המספר הנגדי יסומן ב $-z$ וניתן ע"י

$$-z = -a + (-b)i .$$

2.4 הגדרה: (המספר ההופכי הכפלי)

יהי $z = a + ib$ מספר מרוכב. המספר ההופכי של z הוא המספר המרוכב היחיד w כך ש-

$$z \cdot w = 1 ,$$

והוא יסומן ב- z^{-1} וניתן ע"י

$$z^{-1} = \frac{a}{a^2 + b^2} + \frac{-b}{a^2 + b^2} i .$$

דוגמא.

ההפכי הכפלי של $2 + i$ הוא $\frac{2}{5} + \frac{-1}{5} \cdot i$

דוגמא.

ההפכי הכפלי של i הוא $-i$.

כנהוג, לעתים נשמיט את סימן הכפל, ונרשום $z_1 z_2$ במקום $z_1 \cdot z_2$. בשל תכונות האסוציאטיביות מותר במקרים מסוימים להשמיט סוגריים, למשל

$$z_1 z_2 z_3 := (z_1 \cdot z_2) \cdot z_3 = z_1 \cdot (z_2 \cdot z_3)$$

עוד סימונים נוחים הם

$$\frac{z_1}{z_2} := z_1 \cdot z_2^{-1}$$

-1

$$z_1 - z_2 := z_1 + (-z_2) .$$

בהנתן מספר ממשי אי-שלילי a נסמן ב- $\sqrt{a} = a^{1/2}$ את השורש הריבועי האי-שלילי של a .

2.5 הגדרה: (הצמוד)

הצמוד ל המספר המרוכב $z = a + bi$ הוא המספר המרוכב

$$\bar{z} := a - bi .$$

2.6 הגדרה: (הערך המוחלט)

הערך המוחלט של $z = a + bi$ הוא המספר הממשי

$$|z| := \sqrt{a^2 + b^2} .$$

שימו לב $a^2 + b^2 \geq 0$ ולכן $|z|$ מוגדר ו- $|z| \geq 0$.

2.7 משפט. (הצמוד)

יהי z מספר מרוכב.

$$|z| = 0 \iff z = 0 \quad (1)$$

$$|z| = \sqrt{\bar{z}z} \quad (2)$$

$$\frac{1}{z} = \frac{\bar{z}}{|z|^2} \quad \text{אם } z \neq 0 \text{ הרי} \quad (3)$$

2.8 משפט. (הצמוד)

יהיו z, z_1, z_2 מספרים מרוכבים.

$$\overline{z_1 + z_2} = \bar{z}_1 + \bar{z}_2 \quad (1)$$

$$\overline{z_1 z_2} = \bar{z}_1 \cdot \bar{z}_2 \quad (2)$$

$$\bar{\bar{z}} = z \quad (3)$$

$$z = \bar{z} \quad \text{אם ורק אם } z \in \mathbb{R} \quad (4)$$

$$z = bi \quad \text{אם } z \in \mathbb{R} \text{ כאשר } b \in \mathbb{R} \text{ אז } \bar{z} = -z \quad (5)$$

לשם מה יש לנו צורך במספרים מרוכבים? נתבונן במשוואה

$$x^2 + 2 = 0 .$$

אין לה פתרון ב- \mathbb{R} . אולם אם נעבור למשוואה השקולה $x^2 = -2$ רואים שיש פתרונות מרוכבים $x := \sqrt{2} \cdot i$ ו- $x := -\sqrt{2} \cdot i$. בדומה קל לראות שלכל משוואה ריבועית

$$Ax^2 + Bx + C = 0$$

עם מקדמים ממשיים יש פתרונות מרוכבים

$$x = \frac{-B \pm \sqrt{B^2 - 4AC}}{2A} .$$

מערכות לינאריות מעל \mathbb{C}

דוגמא.

$$\text{פתרו את המערכת } \begin{cases} (1+i)z_1 + (1-i)z_2 = 3i \\ 3z_1 + (2-i)z_2 = 4 \end{cases} \text{ מעל } \mathbb{C}.$$

פיתרון.

$$\left(\begin{array}{cc|c} 1+i & 1-i & 3i \\ 3 & 2-i & 4 \end{array} \right) \xrightarrow{R_2 \rightarrow 3R_1 - (1+i)R_2} \left(\begin{array}{cc|c} 1+i & 1-i & 3i \\ 0 & -4i & -4+5i \end{array} \right)$$

$$-4iz_2 = -4+5i \Rightarrow z_2 = \frac{-4+5i}{-4i} = \frac{(-4+5i)4i}{(-4i)(4i)} = \frac{-16i-20}{16} = -\frac{5}{4} - i.$$

$$(1+i)z_1 + (1-i)z_2 = 3i \Rightarrow (1+i)z_1 + (1-i) \cdot \left(-\frac{5}{4} - i\right) = 3i \Rightarrow (1+i)z_1 + \left(-\frac{9}{4} + \frac{1}{4} \cdot i\right) = 3i$$

$$\Rightarrow (1+i)z_1 = \frac{9}{4} + \frac{11}{4} \cdot i \Rightarrow z_1 = \frac{\frac{9}{4} + \frac{11}{4} \cdot i}{1+i} = \frac{5}{2} + \frac{1}{4}i.$$

■

קבוצת השאריות בחלוקה ב- p 2.1 הגדרה: (קבוצת השאריות בחלוקה ב- p)לכל מספר ראשוני p הקבוצה \mathbb{Z}_p היא קבוצת הסימנים

$$\{\bar{0}, \bar{1}, \bar{2}, \dots, \bar{p-1}\}$$

פעולות החשבון מוגדרות כך: יהיו i ו- j שני מספרים מבין $0, 1, \dots, p-1$. החיבור מוגדר ע"י

$$\bar{i} + \bar{j} := \bar{k}$$

כאשר \bar{k} היא השארית של $i+j$ אחרי חלוקה ב- p . הכפל מוגדר ע"י

$$\bar{i} \cdot \bar{j} := \bar{l}$$

כאשר \bar{l} היא השארית של $i \cdot j$ אחרי חלוקה ב- p . התכונות הבאות מגדירות את הקבוצה:

- (א) כל איבר הוא מספר שלם וחיובי.
- (ב) לכל איבר בהקבוצה יש שארית שונה עם חלוקה ב- p .
- (ג) מספרים עם אותה השאריות שווים זה לזה.
- (ד) לכל מספר שלם k נתאים איבר ב- \mathbb{Z}_p שיסומן \bar{k} ויוגדר

$$\bar{k} = \text{mod } (k, p).$$

דוגמא. \mathbb{Z}_3 (קבוצה השאריות בחלוקה ב-3)

$$\mathbb{Z}_3 = \{\bar{0}, \bar{1}, \bar{2}\} .$$

יש לקבוצה \mathbb{Z}_3 התכונות הבאות:

- (א) כל איבר הוא מספר שלם וחיובי.
- (ב) לכל איבר בהקבוצה יש שארית שונה עם חלוקה ב-3.
- (ג) מספרים עם אותה השאריות שווים זה לזה.
- (ד) לכל מספר שלם k נתאים איבר ב- \mathbb{Z}_3 שיסומן \bar{k} ויוגדר

$$\bar{k} = \text{mod } (k, 3) .$$

$$\bar{0} = \text{mod } (0, 3) = \bar{0}$$

$$\bar{1} = \text{mod } (1, 3) = \bar{1}$$

$$\bar{2} = \text{mod } (2, 3) = \bar{2}$$

$$\bar{3} = \text{mod } (3, 3) = \bar{0}$$

$$\bar{4} = \text{mod } (4, 3) = \bar{1}$$

$$\bar{5} = \text{mod } (5, 3) = \bar{2}$$

$$\bar{6} = \text{mod } (6, 3) = \bar{0}$$

$$\bar{7} = \text{mod } (7, 3) = \bar{1}$$

$$\bar{8} = \text{mod } (8, 3) = \bar{2}$$

\vdots

$$\bar{122} = \text{mod } (122, 3) = \bar{2}$$

\vdots

איברים בקבוצה \mathbb{Z}_3 המתאימים למספרים שלמים שלילים:

שימו לב,

$$\overline{-1} = \bar{2}$$

בגלל ש

$$-1 = 3 \cdot (-1) + 2 ,$$

ו

$$\overline{-2} = \bar{1}$$

בגלל ש

$$-2 = 3 \cdot (-1) + 1 ,$$

ו

$$\overline{-3} = \bar{0}$$

בגלל ש

$$-3 = 3 \cdot (-1) + 0 .$$

עוד דוגמאות:

$$\begin{aligned}\bar{0} &= \text{mod } (0, 3) &= \bar{0} \\ \bar{-1} &= \text{mod } (-1, 3) &= \bar{2} \\ \bar{-2} &= \text{mod } (-2, 3) &= \bar{1} \\ \\ \bar{-3} &= \text{mod } (-3, 3) &= \bar{0} \\ \bar{-4} &= \text{mod } (-4, 3) &= \bar{2} \\ \bar{-5} &= \text{mod } (-5, 3) &= \bar{1} \\ \\ \bar{-6} &= \text{mod } (-6, 3) &= \bar{0} \\ \bar{-7} &= \text{mod } (-7, 3) &= \bar{2} \\ \bar{-8} &= \text{mod } (-8, 3) &= \bar{1} \\ &\vdots \\ \bar{-122} &= \text{mod } (-122, 3) &= \bar{1} \\ &\vdots\end{aligned}$$

עבור \mathbb{Z}_3 טבלאות החיבור והכפל נראות כך:

$$\begin{array}{c|ccc} + & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \\ \hline \bar{0} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \\ \bar{1} & \bar{1} & \bar{2} & \bar{0} \\ \bar{2} & \bar{2} & \bar{0} & \bar{1} \end{array} \quad \begin{array}{c|ccc} \cdot & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \\ \hline \bar{0} & \bar{0} & \bar{0} & \bar{0} \\ \bar{1} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \\ \bar{2} & \bar{0} & \bar{2} & \bar{1} \end{array}$$

שימו לב, $\bar{2} \cdot \bar{2} = \bar{1}$, ולכן $\bar{2}^{-1} = \bar{2}$. כלומר $\bar{2}$ הוא המספר ההופכי של $\bar{2}$ ב- \mathbb{Z}_3 .

בדומה $\bar{2} + \bar{1} = \bar{0}$ ולכן $\bar{-2} = \bar{1}$. כלומר $\bar{1}$ הוא המספר הנגדי של $\bar{2}$ ב- \mathbb{Z}_3 .

2.2 הגדרה: חיבור וכפל של איברים של \mathbb{Z}_p :

יהי $p \in \mathbb{N}$ מספר ראשוני ותהי

$$\mathbb{Z}_n = \{\bar{0}, \bar{1}, \dots, \overline{p-1}\},$$

קבוצת השאריות בחלוקה ב- n . לכל $\bar{a}, \bar{b} \in \mathbb{Z}_p$ נגדיר

$$\bar{a} + \bar{b} = \overline{a + b},$$

$$\bar{a} \cdot \bar{b} = \overline{a \cdot b}.$$

דוגמא.

חשבו ב- \mathbb{Z}_{11} :

(א) $\bar{3} \cdot \bar{7}$

(ב) $\bar{2} \cdot \bar{8}$

(ג) $-\bar{3}$

(ד) $(\bar{3})^{-1}$

פיתרון.

$$\bar{3} \cdot \bar{7} = \overline{21} = \overline{10} \quad (\text{א})$$

$$\bar{2} \cdot \bar{8} = \overline{16} = \bar{5} \quad (\text{ב})$$

$$\bar{3} + \bar{8} = \overline{11} = \bar{0} \Rightarrow -\bar{3} = \bar{8} \quad (\text{ג})$$

$$\bar{3} \cdot \bar{4} = \overline{12} = \bar{1} \Rightarrow (\bar{3})^{-1} = \bar{4} \quad (\text{ד})$$

2.3 משפט: עבור $p \in \mathbb{N}$ ראשוני, לכל איבר השונה מאפס בקבוצה $\mathbb{Z}_p = \{\bar{0}, \bar{1}, \dots, \overline{p-1}\}$ יש הופכי.

מערכות לינאריות מעל \mathbb{Z}_p

דוגמא. פתור את המערכת הבאה מעל \mathbb{Z}_3 :

$$x_1 + x_2 + x_3 = \bar{0}$$

$$x_1 - x_2 - x_3 = \bar{0}$$

$$x_1 + \bar{2}x_2 + x_3 = \bar{1}$$

פיתרון. המטריצה המורחבת היא

$$\left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{1} & -\bar{1} & -\bar{1} & \bar{0} \\ \bar{1} & \bar{2} & \bar{1} & \bar{1} \end{array} \right)$$

נבצע שיטת גאוס:

$$\begin{aligned} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{1} & -\bar{1} & -\bar{1} & \bar{0} \\ \bar{1} & \bar{2} & \bar{1} & \bar{1} \end{array} \right) &\xrightarrow{R_2 \rightarrow R_2 - R_1} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & -\bar{2} = \bar{1} & -\bar{2} = \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{1} & \bar{2} & \bar{1} & \bar{1} \end{array} \right) \\ &\xrightarrow{R_3 \rightarrow R_3 - R_1} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{0} & \bar{1} \end{array} \right) \\ &\xrightarrow{R_3 \rightarrow R_3 - R_2} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{0} & -\bar{1} & \bar{1} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{2} & \bar{1} \end{array} \right) \end{aligned}$$

כדי להפוך האיבר המוביל בשורה השלישית ל $\bar{1}$ בהתאם עם שיטת גאוס אנחנו צריכים ההופכי של $\bar{2}$. מכיוון

$$\bar{2} \cdot \bar{2} = \bar{4} = \bar{1} \Rightarrow (\bar{2})^{-1} = \bar{2}.$$

לכן נבצע את הפעולה הבאה:

$$\left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{2} & \bar{1} \end{array} \right) \xrightarrow{R_3 \rightarrow \bar{2}R_3} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right)$$

עכשיו נאפס כל איבר מעל ה $\bar{1}$ המוביל ע"י הפעולות הבאות:

$$\begin{aligned} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right) & \xrightarrow{R_1 \rightarrow R_1 - R_3} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} & -\bar{2} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right) \\ & \xrightarrow{R_2 \rightarrow R_2 - R_3} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{0} & -\bar{2} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{0} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right) \\ & \xrightarrow{R_1 \rightarrow R_1 - R_2} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{0} & \bar{0} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{0} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right) \end{aligned}$$

ולמערכת יש פתרון יחיד:

$$(x_1, x_2, x_3) = (\bar{0}, \bar{1}, \bar{2}) .$$

■

דוגמא. פתור את המערכת הבאה מעל \mathbb{Z}_5 :

$$\begin{aligned} x_1 + x_2 + x_3 &= \bar{0} , \\ x_1 - x_2 - x_3 &= \bar{1} . \end{aligned}$$

פתרון. המטריצה המורחבת היא

$$\left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{1} & -\bar{1} & -\bar{1} & \bar{1} \end{array} \right) .$$

שיטת גאוס:

$$\left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{1} & -\bar{1} & -\bar{1} & \bar{1} \end{array} \right) \xrightarrow{R_2 \rightarrow R_2 - R_1} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & -\bar{2} & -\bar{2} & \bar{1} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{3} & \bar{3} & \bar{1} \end{array} \right) .$$

כדי להפוך את ה $\bar{3}$ (האיבר המוביל) בשורה השנייה ל- $\bar{1}$, אנחנו צריכים לדעת מהי ההופכי של $\bar{3}$ ב- \mathbb{Z}_5 . נגלה כי

$$\bar{3} \cdot \bar{2} = \bar{6} = \bar{1} \quad \Rightarrow \quad (\bar{3})^{-1} = \bar{2} ,$$

ולכן

$$\begin{aligned} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{3} & \bar{3} & \bar{1} \end{array} \right) & \xrightarrow{R_3 \rightarrow \bar{2} \cdot R_3} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right) \\ & \xrightarrow{R_1 \rightarrow R_1 - R_2} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{0} & \bar{0} & -\bar{2} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{0} & \bar{0} & \bar{3} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{1} & \bar{2} \end{array} \right) . \end{aligned}$$

המערכת המתאימה היא

$$\begin{aligned} x_1 &= \bar{3} , \\ x_2 + x_3 &= \bar{2} \end{aligned}$$

ולכן הפתרון סופי הוא

$$\begin{aligned} x_1 &= \bar{3} , \\ x_2 &= \bar{2} - x_3 . \end{aligned}$$

כלומר,

$$(x_1, x_2, x_3) = (\bar{3}, \bar{2} - x_3, x_3) , \quad x_3 \in \mathbb{Z}_5$$

ושים לב שלמערכת יש חמישה פתרונות:

$$\begin{array}{ll} x_3 = \bar{0} \Rightarrow (\bar{3}, \bar{2}, \bar{0}) & \text{פתרון 1:} \\ x_3 = \bar{1} \Rightarrow (\bar{3}, \bar{1}, \bar{1}) & \text{פתרון 2:} \\ x_3 = \bar{2} \Rightarrow (\bar{3}, \bar{0}, \bar{2}) & \text{פתרון 3:} \\ x_3 = \bar{3} \Rightarrow (\bar{3}, \bar{-1}, \bar{3}) = (\bar{3}, \bar{4}, \bar{3}) & \text{פתרון 4:} \\ x_3 = \bar{4} \Rightarrow (\bar{3}, \bar{-2}, \bar{4}) = (\bar{3}, \bar{3}, \bar{3}) & \text{פתרון 5:} \end{array}$$

■

דוגמא. פתור את המערכת הבאה מעל \mathbb{Z}_7 :

$$\begin{aligned} x_1 + \bar{2}x_2 + \bar{4}x_3 &= \bar{0}, \\ \bar{2}x_1 - \bar{3}x_2 + x_3 &= \bar{0}. \end{aligned}$$

פיתרון.

$$\left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{2} & \bar{4} & \bar{0} \\ \bar{2} & -\bar{3} & \bar{1} & \bar{0} \end{array} \right) \xrightarrow{R_2 \rightarrow R_2 - \bar{2} \cdot R_1} \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{2} & \bar{4} & \bar{0} \\ \bar{0} & -\bar{7} & -\bar{7} & \bar{0} \end{array} \right) = \left(\begin{array}{ccc|c} \bar{1} & \bar{2} & \bar{4} & \bar{0} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{0} & \bar{0} \end{array} \right)$$

לכן

$$x_1 + \bar{2}x_2 + \bar{4}x_3 = \bar{0}, \quad x_2, x_3 \in \mathbb{Z}_7$$

והפתרון הוא

$$x_1 = -\bar{2}x_2 - \bar{4}x_3 = \bar{5}x_2 + \bar{3}x_3, \quad x_2, x_3 \in \mathbb{Z}_7.$$

כלומר

$$(x_1, x_2, x_3) = (\bar{5}x_2 + \bar{3}x_3, x_2, x_3), \quad x_2, x_3 \in \mathbb{Z}_7.$$

נשים לב שלמערכת יש $7^2 = 49$ פתרונות. ■

דוגמא. תנו דוגמה למערכת ליניארית בעלת 27 פתרונות.

פיתרון.

מערכת 1 : המערכת

$$0x = 0$$

מעל \mathbb{Z}_{27} .

הסבר: זוהי מערכת של משוואה אחת במשתנה אחד, וכל איבר של \mathbb{Z}_{27} משווה פתרון של המערכת.

מערכת 2 :

$$x + y + z + w = \bar{0}$$

מעל \mathbb{Z}_3 .

הסבר: זוהי מערכת של משוואה אחת בארבעה משתנים. למערכת יש שלושה משתנים חופשיים ולכן 3^3 פתרונות.

■

דוגמא. פתור את המערכת הבאה מעל \mathbb{Z}_5 :

$$\begin{aligned}x + 3y + 2z &= \bar{1}, \\ 2x + 4y + z &= \bar{3}, \\ 3x + 3z &= \bar{2}.\end{aligned}$$

פיתרון.

$$\begin{aligned}\left(\begin{array}{ccc|c}\bar{1} & \bar{3} & \bar{2} & \bar{1} \\ \bar{2} & \bar{4} & \bar{1} & \bar{3} \\ \bar{3} & \bar{0} & \bar{3} & \bar{2}\end{array}\right) &\xrightarrow{\substack{R_2 \rightarrow \bar{3}R_1 + R_2 \\ 2R_3 \rightarrow \bar{2}R_1 + R_3}} \left(\begin{array}{ccc|c}\bar{1} & \bar{3} & \bar{2} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{3} & \bar{2} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{1} & \bar{2} & \bar{4}\end{array}\right) &\xrightarrow{R_3 \rightarrow R_2 + \bar{2}R_3} \left(\begin{array}{ccc|c}\bar{1} & \bar{3} & \bar{2} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{3} & \bar{2} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{1} & \bar{4}\end{array}\right) \\ \left.\begin{array}{l}x + 3y + 2z = \bar{1} \\ 3y + 2z = \bar{1} \\ z = \bar{4}\end{array}\right\} &\Rightarrow \left.\begin{array}{l}x + 3y + \bar{2} \cdot \bar{4} = \bar{1} \\ 3y + \bar{2} \cdot \bar{4} = \bar{1} \\ z = \bar{4}\end{array}\right\} &\Rightarrow \left.\begin{array}{l}x + 3y + \bar{3} = \bar{1} \\ 3y + \bar{3} = \bar{1} \\ z = \bar{4}\end{array}\right\} \\ \Rightarrow \left.\begin{array}{l}x + 3y = \bar{1} - \bar{3} = -\bar{2} = \bar{3} \\ 3y = \bar{1} - \bar{3} = -\bar{2} = \bar{3} \\ z = \bar{4}\end{array}\right\} &\Rightarrow \left.\begin{array}{l}x + \bar{3} \cdot \bar{1} = \bar{3} \\ y = \bar{1} \\ z = \bar{4}\end{array}\right\} &\Rightarrow \left.\begin{array}{l}x = \bar{0} \\ y = \bar{1} \\ z = \bar{4}\end{array}\right\}\end{aligned}$$

■

דוגמא. פתור את המערכת הבאה מעל \mathbb{Z}_5 :

$$\begin{aligned}x + 4y + z &= \bar{1}, \\ 3x + 2y + 3z &= \bar{2}, \\ 4x + y + 4z &= \bar{3}.\end{aligned}$$

פיתרון.

$$\left(\begin{array}{ccc|c}\bar{1} & \bar{4} & \bar{1} & \bar{1} \\ \bar{3} & \bar{2} & \bar{3} & \bar{2} \\ \bar{4} & \bar{1} & \bar{4} & \bar{3}\end{array}\right) \xrightarrow{\substack{R_2 \rightarrow \bar{2}R_1 + R_2 \\ R_3 \rightarrow \bar{R}_1 + R_3}} \left(\begin{array}{ccc|c}\bar{1} & \bar{4} & \bar{1} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{0} & \bar{4} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{0} & \bar{4}\end{array}\right)$$

שורה סתירה: אין פתרון. ■

דוגמא. פתור את המערכת הבאה מעל \mathbb{Z}_5 :

$$\begin{aligned}2x + 3y + 4z &= \bar{1}, \\ x + 2y + 3z &= \bar{0}, \\ 3x + 2z &= \bar{1}.\end{aligned}$$

פיתרון.

$$\left(\begin{array}{ccc|c}\bar{2} & \bar{3} & \bar{4} & \bar{1} \\ \bar{1} & \bar{2} & \bar{3} & \bar{0} \\ \bar{3} & \bar{0} & \bar{2} & \bar{1}\end{array}\right) \xrightarrow{\substack{R_2 \rightarrow R_1 + \bar{3}R_2 \\ R_3 \rightarrow R_1 + R_3}} \left(\begin{array}{ccc|c}\bar{2} & \bar{3} & \bar{4} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{4} & \bar{3} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{3} & \bar{1} & \bar{2}\end{array}\right) \xrightarrow{R_3 \rightarrow R_2 + \bar{2}R_3} \left(\begin{array}{ccc|c}\bar{2} & \bar{3} & \bar{4} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{4} & \bar{3} & \bar{1} \\ \bar{0} & \bar{0} & \bar{0} & \bar{0}\end{array}\right)$$

$$\left. \begin{aligned} \bar{2}x + \bar{3}y + \bar{4}z &= \bar{1} \\ \bar{4}y + \bar{3}z &= \bar{1} \end{aligned} \right\}$$

$$\Rightarrow \left. \begin{aligned} \bar{2}x &= \bar{1} - \bar{4}z - \bar{3}y = \bar{1} + \bar{1}z + \bar{2}y \\ \bar{4}y &= \bar{1} - \bar{3}z = \bar{1} + \bar{2}z \end{aligned} \right\}$$

$$\Rightarrow \left. \begin{aligned} \bar{x} &= \bar{2}^{-1} \cdot \bar{1} + \bar{2}^{-1} \cdot \bar{1}z + \bar{2}^{-1} \cdot \bar{2}y = \bar{3} + \bar{3}z + y \\ y &= \bar{4}^{-1} + \bar{4}^{-1} \cdot \bar{2}z = \bar{4} + \bar{4} \cdot \bar{2}z = \bar{4} + \bar{3}z \end{aligned} \right\}$$

$$\Rightarrow \left. \begin{aligned} x &= \bar{3} + \bar{3}z + \bar{4} + \bar{3}z = \bar{7} + \bar{6}z = \bar{2} + zy = \bar{4} + \bar{3}z \end{aligned} \right\}$$

תשובה סופית:

$$(x, y, z) = (\bar{2} + z, \bar{4} + \bar{3}z, z), \quad z \in \mathbb{Z}_5.$$

■ ישנן 5 פתרונות.

שדות

2.4 הגדרה: (שדה)

קבוצה לא ריקה \mathbb{F} , שבה פעולת חיבור '+' ופעולת כפל '·' (הפעולות הדו-מקומיות) מוגדרות על הקבוצה, ויש בקבוצה איבר האפס (0) ואיבר יחידה 1, נקראת שדה אם מתקיים התנאים הבאים:

(1) לכל $a, b \in \mathbb{F}$ מוגדר

$$a + b \in \mathbb{F}.$$

ז"א הקבוצה \mathbb{F} סגורה לגבי החיבור.

(2) לכל $a, b \in \mathbb{F}$ מתקיים

$$a + b = b + a$$

(חוק החילוף).

(3) לכל $a, b \in \mathbb{F}$ מתקיים

$$(a + b) + c = a + (b + c)$$

(חוק הקיבוץ).

(4) קיים איבר $0 \in \mathbb{F}$ כך שלכל $a \in \mathbb{F}$

$$a + 0 = a,$$

(קיום איבר ניוטרלי בחיבור).

(5) לכל $a \in \mathbb{F}$ קיים איבר נגדי $(-a) \in \mathbb{F}$ כך ש

$$a + (-a) = 0$$

(קיום איבר נגדי).

(6) לכל $a, b \in \mathbb{F}$ מוגדר פעולת הכפל כך ש

$$a \cdot b \in \mathbb{F}$$

(ז"א קבוצה \mathbb{F} סגורה לגבי הכפל)

(7) לכל $a, b \in \mathbb{F}$ מתקיים

$$a \cdot b = b \cdot a$$

(חוק החילוף).

(8) לכל $a, b, c \in \mathbb{F}$ מתקיים

$$a \cdot (b \cdot c) = (a \cdot b) \cdot c$$

(חוק הקיבוץ)

(9) קיים איבר $1 \in \mathbb{F}$ כך שלכל $a \in \mathbb{F}$,

$$a \cdot 1 = a, \quad \text{ו} \quad 1 \cdot a = a$$

(קיום איבר ניוטרלי לגבי הכפל)

(10) לכל $a \in \mathbb{F}$ כך ש $a \neq 0$ קיים איבר $a^{-1} \in \mathbb{F}$ המקיים

$$a \cdot a^{-1} = 1, \quad \text{ו} \quad a^{-1} \cdot a = 1.$$

(קיום איבר הופכי)

(11) לכל $a, b, c \in \mathbb{F}$

$$a \cdot (b + c) = a \cdot b + a \cdot c$$

(חוק הפילוג).

2.5 משפט. (I)

יהי \mathbb{F} שדה.

(1) האיבר הנדגי החיבורי בתכונה 5 הוא יחיד.

(2) האיבר ההפכי הכפלי בתכונה 10 הוא יחיד.

דוגמא.

הקבוצות \mathbb{Q}, \mathbb{R} ו- \mathbb{C} עם פעולות החשבון הרגילות הן שדות.

דוגמא.

\mathbb{N} איננה שדה. כדי להראות זאת די למצוא דוגמה נגדית לאחת התכונות. ניקח את המספר הטבעי 3. לא קיים ל- 3 הפכי חיבורי.

דוגמא.

\mathbb{Z} איננה שדה. דוגמה נגדית לתכונה 10: לא קיים איבר הופכי למספר השלם 3.

משפט. (I)

יהי \mathbb{F} שדה ו- a, b איברים.

$$(1) \quad a \cdot 0 = 0$$

$$(2) \quad a \cdot (-1) = -a$$